

Den tapre skrædder og andre soldater i Kastellet i 1662

Af Bjørn Westerbeek Dahl

Den 12. april 1662 var der generalmønstring i København: Foran Kastellet, samledes således ingeniøren Henrik Ruses Regiment, der bestod af hvervede soldater.

Nederlænderen Henrik Ruse havde været i København det meste af den foregående sommer og havde i juli og august indgået diverse aftaler om opførelsen af Kastellet i København. Da aftalerne var i hus, var året så langt fremskredent, at man ikke kunne påbegynde arbejdet, og Ruse var derfor i august rejst tilbage til Tyskland og Holland for at færdiggøre sine igangværende opgaver der. Først i februar 1662 vendte han tilbage til København og havde siden benyttet de mellemliggende måneder til at samle materialer og supplere sin stab af håndværkere, så man var klar til at stikke spaden i jorden, så snart vejret var til det, og jorden var frostfri.

Den 12. april var man endelig klar til at gå i gang med den store byggeopgave, der blev indledt med en mønstring af folkene. Ved en tilfældighed er den rulle, man udarbejdede i den anledning, bevaret, og da den indeholder et væld af detaljer om de enkelte soldater, er den et vigtigt bidrag til kendskabet til de folk, der i de følgende tre somre byggede Kastellet. Desuden indeholder rullen over Ruses Regiment i skemaform en række oplysninger om de enkelte soldater. At man får charge, navn og hjemsted er i sig selv ikke overraskende for en rulle, men derudover får man oplysninger om tjenestetid, tidligere militære karriere, alder, statur, hårlød og bevæbning. For en 1600-tals rulle er dette ganske enestående, og man får et godt indtryk af den brogede sammensætning af det store regiment, der med sine 1510 mand må have sat sit præg på byen på godt og ondt.

Regimentet var inddelt i 8 kompagnier med hvert lidt under 200 mand. Af de 1510 personer var imidlertid kun 1382 rent fysisk til stede ved mønstringen: 31 var udkommanderet til forskellige opgaver, bl.a. udpegning af tømmer og ris i skovene til brug for byggeriet, og ikke mindre end 29 mand var udkommanderet for at indkræve skatter rundt om på Sjælland. 51 var fraværende på grund af sygdom, 4 sad i arrest og 4 var bevilget orlov. Desuden konstaterede man, at der manglede 9 mand.

Angivelsen af soldaternes fødested viser, hvor broget regimentet var sammensat: Af de 1423 mand, hvis fødested kan bestemmes præcist eller med en særdeles høj grad af sandsynlighed, var kun halvdelen (i alt 715) født i den danske konges riger og lande (inkl. Holsten og Norge); Hele 389 mand, altså en fjerdedel af hele styrken, kom fra det tyske område, 99 fra Sverige (inkl. Skåne, Halland og Blekinge), 79 fra Polen, 55 fra Storbritannien (inkl. Irland), 48 fra den Nederlandske Republik. Resten fordelte sig jævnt hen over Europakortet med repræsentanter fra de Spanske Nederlande (Belgien), Frankrig, Schweiz, De Habsburgske Arvelande (Østrig-Bøhmen) Ungarn og Rusland.

Der er flere forklaringer på, hvorfor regimentet havde repræsentanter fra så bredt et udvalg af lande: Krigerhåndværket var internationalt, og man tog tjeneste, hvor man kunne få den bedste sold. En

del af soldaterne var dog givetvis overtaget fra de svenske hære, der var formeret under 30-årskrigen i Tyskland, og som var meget bredt sammensat. Som krigsfanger under Karl Gustav-krigene var de blev tilbudt dansk tjeneste og stukket ind i de danske regimenter. I rullens oversigt over soldaternes tjenestetid ses det da også at en stor del havde været i tjeneste i 2½ år, svarende til at de var blevet taget som fanger efter den danske generobring af Fyn i november 1659.

Bemærkelsesværdig efter nutidige forestillinger er listens 99 svenske repræsentanter. De fleste af disse kom naturligvis fra de tabte dansk-norske provinser, men alligevel kom hele 35 fra "Gammel-Sverige", med fødesteder som Stockholm, Kalmar og Göteborg.

Mange var nyansatte, mens enkelte havde været i regimentet under Karl 10 Gustav-Krigene - og altså må tjent på dansk side.

Omvendt synes en hel del danskere at have deltaget i de svenske krige på svensk side: I alt 74 har oplyst, at de tidligere havde været i svensk krigstjeneste, enkelte i op til 7 år. Andre er sandsynligvis været tvunget til svensk krigstjeneste i den periode, hvor svenskerne havde besat det meste af landet.

Kun 24 mand var efter rullen født i København. En del var gamle "garvede" krigsfolk med flere års erfaringer, andre var som possementmagersvend Peter Petersen ansat i januar 1662. Hvad der har fået den "lille, gulhårede" dreng på 18 til at melde sig vides ikke. Han må have vidst, at det var hårdt fysisk arbejde, der ventede ham og ikke det eventyrlige liv på farefyldte krigstogter.

Rullens oplysninger om soldaternes tidligere tjeneste viser også en bredt sammensat skare: Enkelte var veteraner fra 30-års krigen med op mod 25-28 års krigstjeneste på bagen, men de fleste havde færre års erfaring, og mange var indtrådt i krigerstanden så kort tid forinden, at de ikke kan have haft nogen større erfaring fra aktiv tjeneste. Aldersforeningen, der går fra 14 år til 75 med en betydelig overvægt på aldersgruppen 20-29, antyder da også dette. Mange kom som omtalt fra de svenske hære og havde givetvis kæmpet i Polen og i Danmark, andre havde forlagt deres krigstjeneste til så fjerne lande som "Italien" og "Spanien", men det hørte dog til undtagelserne.

Selvom disse hvervede soldaterne var, hvad vi ville kalde professionelle, så havde over en fjerdedel af regimentets soldater (404 af 1510) en håndværksmæssig baggrund, der intet havde med deres krigererhverv at gøre: Blandt rullens 93 forskellige erhverv kan nævnes så forskellige som bogtrykkere, bryggere, dugmagere, fiskere, hattenmagere, hvedebrødsbagere, kokke, kukkenbagere, møllere, oblatbagere, possementsmagere, rebslagere, silkevævere, skomager og skræddere. Desuden var der en studiosus, en spillemand, en taskenspiller og en vingartner.

Skrædderne udgjorde den største enkeltgruppe, i alt 54, næst derefter kom skomagerne med 45 repræsentanter, linnedvæverne med 14, possementsmagere 13!

Ganske vist var hvervede regimenter udtryk for en professionalisering af hæren i forhold til udskrevne bondsoldater, men denne professionalisering skal ikke forstås i nogen særligt streng betydning af dette ord. Når hertil kommer, at de, der ikke nævnes med specifik håndværk, sandsynligvis var bønder, så viser det, at udgangspunktet for krigerhåndværket som oftest var et helt andet.

Rullen indeholder også oplysninger om statur og hårlød. Rubriceringen er foretaget med få karakteriserende ord. Beskrivelser som "kort fed", "kort mager", "temmelig lang mager", "kort sort", "lang stærk", "liden tyk" o.s.v. giver en antydning af soldaternes umiddelbare udseende og er - som antydet ikke altid lige smigrende. Hertil kommer deres hårlød, der beskrives i vendinger som "sort slet" (d.v.s. glat), "sort krus", "gult slet" m.v. Enkelte var skaldede og andre havde "langt" hår. Ganske få bar paryk.

Undertiden har man haft behov for supplerende oplysninger af forskellig art: Gert Bohrmann fra Bremen nævnes det således, at han var "krum" og derfor "udygtig, syg". Værre synes det at have været fat med den kun 24-årige skrædder Peder Berendsen fra Linköping, idet han "havde været forstyrret, og er ikke rigtig". Alligevel havde han været 1½ år hos oberst Krag og var blot hvervet fem måneder forinden. Mon han er blevet "forstyrret" i Ruses Regiment?

Ruse havde ved sin ansættelse i 1661 betinget sig kommandoen over et regiment soldater, som han ville uddanne til et elitekorps af fæstningsbyggere. Arbejdet gik strax i gang, og selvom man i 1663 og 1664 fik hjælp af nogle kompagnier af Sjællandske Regiment, der bestod af udskrevne bondsoldater, så var det hans eget regiment der i de følgende år bar hovedparten af byrderne ved opførelsen af Kastellet.

Note:

Rullen ligger i Krigskollegiets arkiv i Rigarkivet. - Arkivmedarbejder Palle Sigaard, Rigsarkivet, takkes for med vanlig sporsans at have fundet rullen frem efter ældre, misvisende henvisninger.